

Ortaöğretim Tarih Ders Kitaplarında Edebî Ürünlerin Kullanımı

Hamza YAKAR
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
hmzyakar@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9334-3525

Tercan YILDIRIM
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
tercan_y@hotmail.com
ORCID ID: 0000-0002-9895-7307

Araştırma Makalesi	DOI: 10.31592/aeusbed.907105
Geliş Tarihi: 31.03.2021	Revize Tarihi: 15.05.2021
	Kabul Tarihi: 18.05.2021

Atf Bilgisi

Yakar, H. ve Yıldırım, T. (2021). Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanımı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(2), 409-426.

ÖZ

Edebî ürünlerin tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanılması, tarih konularının somutlaştırılması ve öğrenciler tarafından daha cazip hale getirilmesi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanılma durumlarını belirlemektir. Buradan hareketle bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesine göre yapılmıştır. Araştırma kapsamında, güncel ortaöğretim tarih ders kitaplarında yer alan edebî ürünlerin verilmiş şekilleri ve edebî ürünlerin türlerine göre verilmiş oranları incelenmiştir. Çalışmanın veri kaynaklarını Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2018 ve 2019 yıllarında eğitim aracı olarak kabul ettiği tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanım durumlarını belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından ilk önce "Ders Kitabı Analiz Formu" oluşturulmuştur. Her sınıf düzeyine göre farklı olarak hazırlanan bu form; ünite numarası, ünite adı, konu adı, edebî ürünler ve edebî ürünlerin ders kitabında geçtiği yerlerin isimleri gibi başlık ve kategorilerden oluşmaktadır. Ders kitaplarından toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin beş tema altında kullanıldığı tespit edilmiştir. Sınıf düzeylerine göre ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin yetersiz bir şekilde dağıldığı belirlenmiştir. Ayrıca ortaöğretim tarih ders kitaplarının tamamında 12 farklı edebî tür kullanılmıştır. Bu edebî türler: anı, atasözü, biyografi, deyim, mektup, öğretici-felsefi metin, özdeyiş, seyahatname, siyasetname, söylev, şiir ve türküdür.

Anahtar Kelimeler: Edebî ürünler, ortaöğretim, tarih ders kitabı.

The Use of Literary Works in History Education: Analysis of Secondary Education History Course Books

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the use of literary works in secondary education history textbooks. The use of literary works as a teaching material in history lessons is very important in terms of making history subjects more concrete and more attractive for students. From this point of view, this research was conducted according to the document analysis which is one of the qualitative research methods. Within the scope of the research, the way of giving literary works in current secondary education history textbooks and their rates according to the types of literary works were examined. The data sources of the study consist of History textbooks that the Ministry of National Education, Board of Teaching and Education accepted as an educational tool in 2018 and 2019. In order to determine the use cases of literary works in history textbooks, the researchers first created the "Textbook Analysis Form". This form, which is prepared differently for each grade level, consists of titles and categories such as unit number, unit name, subject name, literary works, and the names of places where literary works appear in the textbook. The data collected from the textbooks were analyzed by content analysis method. According to the results of the study, it was determined that literary works were used under five themes in the secondary education history textbooks. According to grade levels, it has been determined that literary works are inadequately distributed in secondary education History textbooks. In addition, 12 different literary genres were used in all of the secondary education history textbooks. These literary genres are memoir, proverb, biography, idiom, letter, didactic-philosophical text, aphorism, travelogue, political treatise, speech, poetry, and folk song.

Keywords: Literary works, secondary education, History textbook.

Giriş

Tarih dersleri genel olarak öğrencilere uzak geçmişle ilgili soyut birtakım bilgilerin aktarımına dayanır ve genelde tarih derslerinde sözlü-düz anlatımın tercih edildiği bir öğretim benimsenmiştir. Bu durum, tarih derslerinin sıkıcı ve öğrencilerin merak duygularına hitap etmediği gerekçesiyle derse karşı olumsuz tutum geliştirmeleri gibi sonuçları beraberinde getirmiştir (Alaca, 2019; Demircioğlu, 2005; Safran, 1993; Safran ve Ata, 2003). Tarihsel olayların öğrencilere tek yönlü sunulması, ezbere dayalı olarak işlenmesi, öğrencilerin tarih dersine yeterince ilgi duymamaları ve bu dersle kendi yaşamları arasındaki ilişkiyi kuramamaları tarih eğitiminin temelinde yatan sorunların başında gelmektedir (Akkuş, 2007; Alaca, 2017). Söz konusu sorunsal doğrultusunda tarih öğretiminin bireylerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu gereklilik tarih öğretim programlarındaki 2007 sonrası değişikliklerinin (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2007; 2008; 2009) temel sebebi sayılabilir.

2007 sonrası gerçekleşen program değişiklikleriyle, öğretmen ve ders kitabı merkezli, soyut ve sadece olgu aktarımına dönük geleneksel öğretim anlayışının yerine yapılandırmacı yaklaşım ikame edilmek istenmiştir. Böylece aktif öğrenmeyi benimseyen, öğrenci merkezli ve öğrencilere tarihsel düşünme becerilerini kazandırmayı temel referans olarak alan etkin tarih öğretimi konulmaya çalışılmıştır. Geleneksel anlayışın ötesine geçilerek, öğrenci merkezli, problem çözme ve üst düzey düşünme becerileri kazandırmaya dönük, bilgiden ziyade beceri öğretimine odaklanan, değişim ve sürekliliği kavrayan çok perspektifli bir tarih öğretimine geçmek hedeflenmiştir (Akça, 2010; Top, 2009). Akkuş'a (2007, s. 5-6) göre artık "ezbere dayanan, hazır, soyut bilgiler ve kalıplaşmış yargılar yerini eleştirel ve yaratıcı düşünmeye kavramsal anlamaya bırakmış, interdisipliner ve interaktif yaklaşımlar benimsenmeye başlanmıştır."

Başka bir ifadeyle tarih derslerinde aktarılan bilgiyi somutlaştırmak, öğrenmeyi kolaylaştırmak, kalıcılığı sağlamak, öğrencileri güdülemek gibi kazanımlara ulaşmada öğretim materyallerinin destekleyici mahiyette kullanılması bir tür zaruret halini almıştır (Ulusoy ve Gülüm, 2009). Tarih derslerini daha etkin hale getirmek için ders kitabı dışındaki öğretim materyallerinin yaygın olarak kullanılması bu süreçte oldukça önemlidir (Güven, Bıkmaz, İşcan ve Keleşoğlu, 2014). Özellikle tarih öğretimi soyut, ezberci ve sözel anlatım merkezli yapısından kurtarmak için ise gerekli diğer öğretim materyallerinin yanı sıra edebî ürünlerin tarih eğitimi/öğretimi için birer araç olarak kullanılması önem arz etmektedir (Şimşek, 2006a). Edebiyat ile tarih ve tarih öğretimi arasında interdisipliner yaklaşımın benimsenmesi ile tarihsel anlatıların öğrenciler açısından kolaylaştırıcı faydaları ön plana çıkmış olacaktır (Ata, 2000; Erol, 2012; Köksal, 2010).

Edebî ürünlerin tarih derslerinde bir öğretim materyali olarak kullanılması, söz konusu ilgisizliği ortadan kaldırmaya yarayacak en önemli çabalardan birisidir (Öztaş, 2018). Zira edebî ürünler, bahsi geçen tarih öğretiminin temel problemleri arasında olduğu düşünülen "tek düzelik, sıkıcılık ve ezbercilik" in çözümüne büyük bir katkı sağlayabilir (Top, 2009). Edebî metinler aracılığıyla öğrenciler, farklı mekân ve zamanlarda yaşananlarla günümüz arasında çeşitli karşılaştırmalar yaparak empatik bir bakış geliştirebilirler (Öztürk, Keskin ve Otluoğlu, 2012). Edebî eserlerin öğrencilerin ilgisi ve okuma-anlama düzeyine göre seçebilme imkânının sağlanması onları ders kitaplarından daha çekici bir hale büründürcektir (McGowan ve Guzzetti, 1991, Akt.; Öztürk, 2011). Edebî ürünler sonra-şimdi ve değişim-süreklilik kavramlarının gelişimine önemli ölçüde katkı sağlar ve tarihsel olayları farklı bakış açılarıyla yorumlamalarına destek olur (Şimşek, 2015; Tokcan, 2016). Edebî ürünlerin tarih derslerinde kullanılması öğrencilerin bilişsel (Öztürk, 2007) ve duyuşsal düzeylerini artırmanın yanı sıra öğrencilerin derse karşı tutumlarına da olumlu etki yapmaktadır (Öztaş, 2018).

Edebî ürünler bağlamında düşünüldüğünde, hikâye edici metinler öğrencilerin kelime hazinesi, hayal gücü, akıcı okuma ve anlama yeteneklerine olumlu katkılar sağlamaktadır (Ulusoy, 2017). Eğitimde kullanılan çocuk edebiyatına ilişkin ürünler, dikkatli bir şekilde incelenmeli ve bu edebî ürünlerin çocukların ruhsal ihtiyaçlarını karşılayıp ilgisini çekebilecek türde eserler olmasına dikkat edilmesi oldukça önemlidir (Güzelkçük ve Türkyılmaz, 2020). Tarih öğretiminde; atasözleri,

biyografiler, denemeler, destanlar, efsaneler, fıkralar, anılar, tarihsel hikâyeler, makaleler, masallar, mektuplar, menkıbeler, romanlar, seyahatnameler, nutuklar, şiirler, türküler, tiyatrolar vb. birçok edebî ürün kullanılabilir. Zira günümüzde kullanılan 2018 Ortaöğretim Tarih Dersi (9-10-11) Öğretim Programı, Ortaöğretim Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi Dersi Öğretim Programı ve Ortaöğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük Dersi Öğretim Programında da bu durum "tarihsel metinler; tarihin akışı içerisinde insanların eğilimlerini, karşılaştıkları sorunları, yaşadıkları karmaşık dünyayı açıklama gücüne sahiptirler. Öğrenciler; öykü, biyografi, otobiyografi ve benzeri metinleri anlamak için bu metinleri zihinlerinde canlandırarak okuma yeteneğini geliştirmelidir." ve "tarihsel metinleri kavramak, öğrencilerin tarihsel yaklaşım edinmelerini yani geçmişteki olayları yaşadığı dönemin şartları ve kavramlarıyla ele alarak o dönemi yaşayanların bakış açısıyla inceleyebilmelerini gerektirir." (MEB, 2018a; MEB, 2018b; MEB, 2018c) şeklinde vurgulanmaktadır.

İlgili alan yazın incelendiğinde tarih eğitiminde edebî ürünlerin kullanılması üzerine çeşitli araştırmalara rastlanılmaktadır. Öğretmen ve öğrenci görüşlerinin çoğunlukta olduğu araştırmaların (Çençen, 2010; Çençen ve Berk Akça, 2014; Dolmaz, 2018; Şimşek, 2006a; 2006c) yanında akademik başarıya etkisi açısından da edebî ürünlerin incelendiği (Akkuş, 2007; Çiftçi, 2011; Özkan ve Gevenç, 2017; Şimşek, 2004; Top, 2009) görülmektedir. Tarihsel düşünme ve empati becerilerine etkisi (Akyol, 2011; Erdoğan, 2007) Aynı zamanda tarih literatüre dayalı kuramsal araştırmalar ve tarih öğretiminde edebî ürünlerin herhangi birinin kullanılmasına ilişkin genel değerlendirme yapan (Ata, 2000; 2001; Demir, 2011; Erol, 2012; Gençtürk, 2005; Kart, 2002; Keskin, 2008; Köksal, 2010; Öztaş, 2002; 2018; Öztürk, 2002; Öztürk, 2011; 2010b; Sarıçelik, 2002; Sarıköse, 2002; 2011; Şimşek, 2006b; 2010a) çalışmalar da mevcuttur.

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanılma durumlarını belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde araştırmanın alt amaçları şunlardır:

1. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin sınıf düzeyine göre genel dağılımı nasıldır?
2. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında hangi edebî ürünlere yer verilmiştir?
3. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında, sınıf düzeyine göre edebî türlerin kullanım durumu nasıldır?
4. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanım temaları nasıldır?
5. Ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünler siyasi tarih ve kültür ve medeniyet tarihi ünitelerindeki kullanım durumu nasıldır?

Yöntem

Bu kısımda araştırmanın modeli, veri kaynakları, verilerin toplanması ve son olarak verilerin analizine yönelik açıklamalara yer verilmiştir. Araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesine dayalı olduğu için, araştırmaya kaynaklık eden dokümanlar veri kaynağı alt başlığı altında açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesine göre yapılmıştır. Genel olarak doküman incelemesi, "araştırması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar" (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Doküman incelemesinde, hangi dokümanların önemli olduğu ve kaynak olarak kullanılabilmesi ilk olarak belirlenen problem durumuna bağlıdır. Özellikle eğitimle ilgili yapılan araştırmalarda, ders kitapları, öğretmen el kitapları, müfredat, öğrenci sınavları, ünite planları gibi dokümanlar veri kaynağı olarak kullanılabilir (Bogdan ve Biklen, 1992). Bu araştırmada güncel tarih ders kitaplarında yer alan edebî ürünlerin verilmiş şekilleri ve edebî ürünlerin türlerine göre verilmiş oranları incelenmiştir.

Veri Kaynakları

Bu çalışmanın veri kaynaklarının Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 2018 ve 2019 yıllarında eğitim aracı olarak kabul ettiği tarih ders kitapları oluşturmaktadır. Özel yayınevleri tarafından basılan tarih ders kitapları, çalışma kapsamının dışında tutulmuştur. Bu doğrultuda çalışmanın veri kaynaklarını oluşturan dokümanlar, aşağıda sıralanmıştır:

- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 25. 06. 2018 gün ve 12254648 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak kabul edilen Ortaöğretim 9. sınıf tarih ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28.05. 2018 gün ve 78 sayılı karar ile ders kitabı olarak kabul edilen Ortaöğretim 10. sınıf tarih ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 18. 04. 2019 gün ve 8 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen Ortaöğretim 11. sınıf tarih ders kitabı,
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 28. 05. 2018 gün ve 78 sayılı kararı ile ders kitabı olarak kabul edilen Ortaöğretim 12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı.

Veri Toplama Araçları

Tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanım durumlarını belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından ilk önce “Ders Kitabı Analiz Formu” oluşturulmuştur. Her sınıf düzeyine göre farklı olarak hazırlanan bu form; ünite numarası, ünite adı, konu adı, edebî ürünler ve edebî ürünlerin ders kitabında geçtiği yerlerin isimleri gibi başlık ve kategorilerden oluşmaktadır. Bu başlıklara göre 9, 10 ve 11. sınıf tarih ders kitapları ile 12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitapları ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırmaya özgü geliştirilen ders kitabı analiz formuna işlenen veriler veri kaybının önlenmesi için, araştırmacılar tarafından karşılıklı olarak bağımsız bir şekilde kodlanmıştır. Veri toplama sürecinin son aşamasında, kodlanan veriler kategorilere ayrılarak grafiklere dönüştürülmüştür.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Güncel tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanım durunu belirlemek için yapılan bu çalışmada, ders kitaplarından toplanan veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. İçerik analizinin mantığı, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirip anlaşılır bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır ve bu doğrultuda toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Edebî ürünlerin tarih ders kitaplarında, hangi temalar altında yer aldığı ve bu temaların ders kitaplarındaki yeri ve açıklamaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1

Ders Kitaplarındaki Yerine Göre Veri Analizi Sürecinde Ortaya Çıkan Tema ve Açıklamaları

Temalar	Ders Kitaplarındaki Yeri	Açıklamalar
1 Dikkat Çekme Unsuru Olarak Edebî Ürünler	Biliyor Musunuz?	Ders kitaplarında, konuya giriş yapmak ve öğrencilerin dikkatini çekmek amacıyla kullanılmaktadır.
2 Değerlendirme Unsuru Olarak Edebî Ürünler	Ölçme ve Değerlendirme	Ders kitaplarındaki ünitelerin sonlarında yer alan değerlendirme sorularında, soru öncülü olarak veya soru kökünde kullanılmaktadır.
3 Ek Bilgi Verme Unsuru Olarak Edebî Ürünler	Cevaplayalım, Yorumlayalım, Bilgi-Yorum, Biyografi, Oku-Yorum	Üniteler içerisinde ilgili konular açıklanırken, konu içinde geçen olay veya kişi ile ilgili ilave bilgiler verilmektedir.
4 Metni Tamamlama Unsuru Olarak Edebî Ürünler	Örnek Metin, Metin, Özdeyiş	Konular açıklanırken konu metni ile ilgili ilave bilgiler veya sözler vasıtasıyla konular detaylandırılmaktadır.
5 Tartışmayı Başlatma Unsuru Olarak Edebî Ürünler	Tartışalım, Araştıralım, Düşün ve Tartış	Genellikle ünitelerdeki konuların sonunda yer alan ve öğrencilerin üzerinde düşünerek veya araştırma yaparak yeni tartışmalara kapı aralanmaktadır.

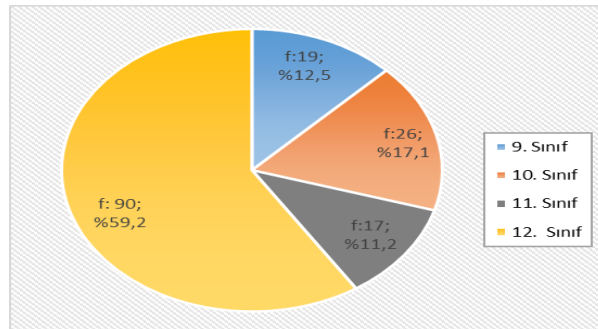
Tablo 1’de gösterildiği gibi, veri analizi sürecinde, tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanılmasına yönelik olarak beş tema ortaya çıkmıştır. Bu temalardan dikkat çekme unsuru olarak edebî ürünler ve değerlendirme unsuru olarak edebî ürünler temalarının, ders kitaplarının sadece bir yerinde kullanıldığı görülmektedir. Diğer temaların ise ders kitaplarının birden fazla yerinde kullanıldığı ve ders kitabındaki kullanım amacıyla kullanılan edebî ürünlerin uyumlu olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın geçerliğini sağlamak için bilgiyi toplama ve analiz etme süreci ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. Ayrıca araştırmadan elde edilen veriler Tablo 1’de gösterildiği gibi, somut dayanaklarla desteklenmiştir. İçerik analizinde, geçerlik ve güvenilirliği sağlamak nesnellik ilkesine göre hareket etmeye bağlıdır. Buradaki güvenilirlik, aynı yöntem ile değişik zamanlarda aynı ya da benzer sonuçlara ulaşmakla anlamına gelmektedir (Gökçe, 2006, s. 36). İçerik analizinin güvenilirliği büyük ölçüde kodlama işlemine bağlı olduğu için, kategorilerin belirlenmesi ve açık seçik bir şekilde tanımlanması en önemli husustur (Tavşancıl ve Aslan, 2001, s. 80). Bu yüzden bu çalışmada, belirlenen kategorilerin ders kitaplarında ne sıklıkta ele alındığına ilişkin veriler kayıt altına alınmış ve veri analizi sürecinde açıklanmıştır.

Araştırma Etiği

Bu araştırmada, doküman incelemesi yöntemi kullanıldığı için araştırmanın veri kaynakları ortaöğretim tarih ders kitaplarından oluşmaktadır. Araştırma verilerinin toplandığı dokümanlar, Millî Eğitim Bakanlığı’nın resmi olarak onayladığı ve ortaöğretim okullarında öğretim aracı olarak okutulmasını kararlaştırdığı ders kitaplarıdır. Bu yüzden araştırmaya dayanak oluşturan veriler resmi dokümanlardan elde edildiği için etik kurul kararına gerek duyulmamıştır.

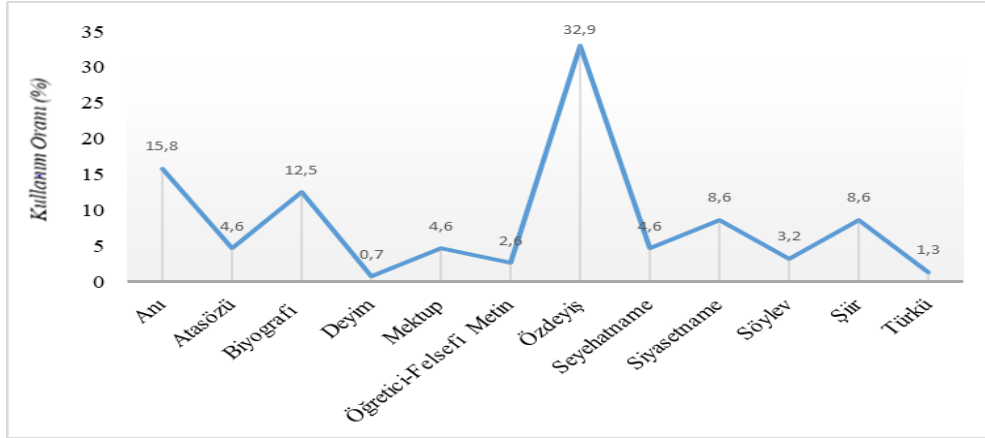
Bulgular

Tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanım durumuna yönelik yapılan analizler sonucunda, ortaya çıkan bulgulara aşağıda yer verilmiştir. Bu doğrultuda ilk olarak tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin sınıf düzeylerine göre hangi oranlarda yer verildiği Şekil 1’de gösterilmiştir.

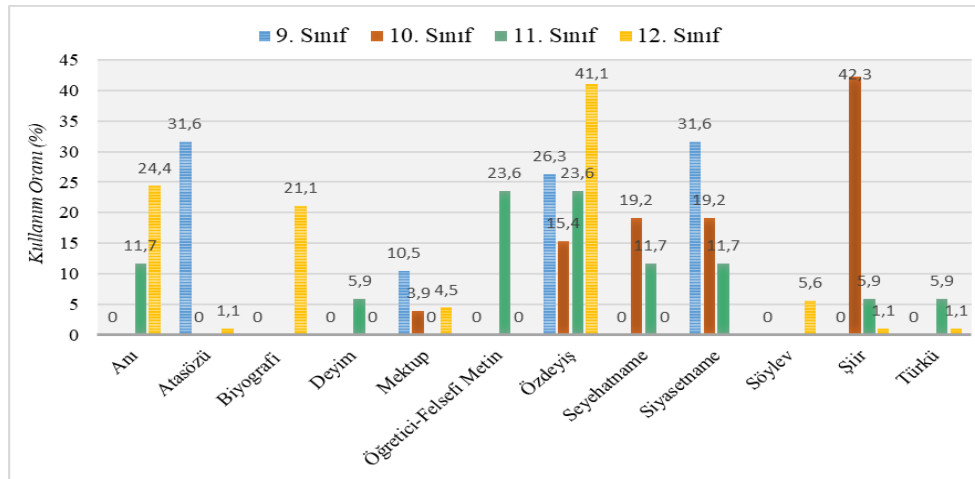
Şekil 1. Tarih Ders Kitaplarındaki Edebî Ürünlerin Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Şekil 1 incelendiğinde; tarih ders kitaplarında, edebî ürünlere en fazla 12. sınıf düzeyinde (%59,2) yer verilmişken, en az ise 11. sınıf düzeyinde (%11,2) yer verildiği belirlenmiştir. Bunlara ek olarak, 9. sınıf düzeyinde edebî ürünlere %12,5 oranında (f:19) yer verilmişken, 10. sınıf düzeyinde ise %17,1 oranında (f:26) yer verildiği görülmektedir. Edebî türler açısından tarih ders kitaplarının durumu Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Edebî Türlerin Tarih Ders Kitaplarındaki Genel Dağılımı

Tarih ders kitaplarının tamamında toplam 12 farklı edebî tür kullanılmıştır. Bu edebî türler; anı (f:24; %15,8), atasözü (f:7; %4,6), biyografi (f:24; %12,5), deyim (f:1; %0,7), mektup (f:7; %4,6), öğretici-felsefi metin (f:4; %2,6), özdeyiş (f:50; %32,9), seyahatname (f:7; %4,6), siyasetname (f:13; %8,6), söylev (f:5; %3,2), şiir (f:13; 8,6) ve türküdür (f:2; %1,3). Edebî tür kullanımı açısından yetersiz bir dağılımın görüldüğü ders kitaplarında, en fazla özdeyiş, anı ve biyografinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna karşın deyim, türkü ve öğretici-felsefi metinlere ise en az yer verildiği belirlenmiştir. Ders kitaplarındaki edebî türlerin, sınıf düzeylerine göre dağılımı aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

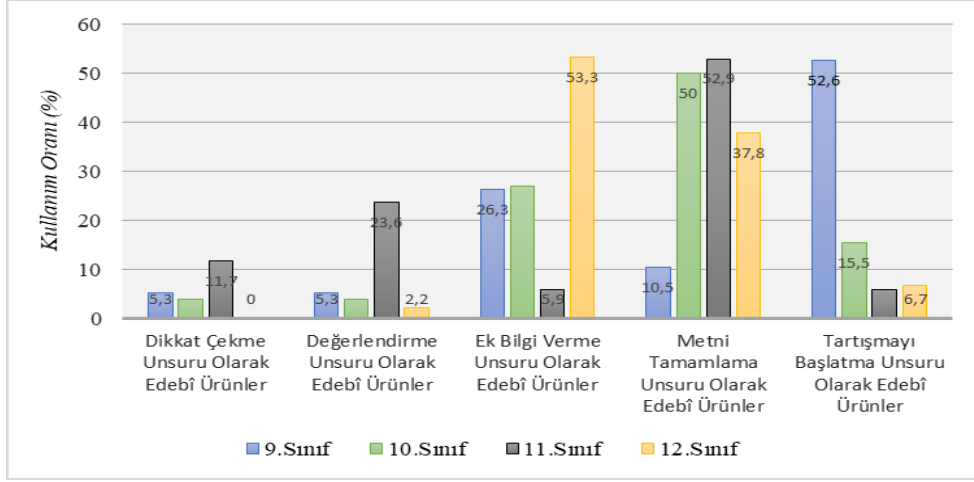

Şekil 3. Edebî Türlerin Sınıf Düzeylerine Göre Ders Kitaplarındaki Dağılımı

Tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin sınıf düzeyine göre yer verilme oranı Şekil 3'te gösterilmiştir. Buna göre sınıf düzeylerine göre edebî ürünlerin ders kitaplarında, değişken oranda yer aldığı belirlenmiştir. 9. sınıf tarih ders kitabında, en fazla atasözü (%31,6) ve siyasetnameye (%31,6) yer verilmişken, en az ise mektuba (%10,5) yer verilmiştir. Aynı zamanda diğer ders kitaplarında yer verilmesine karşın 9. sınıf tarih ders kitabında; anı, biyografi, deyim, seyahatname, söylev, şiir ve türkü gibi türlere yer verilmediği tespit edilmiştir. 10. sınıf tarih ders kitabında, en fazla şiir (%42,3), siyasetname (%19,2) ve seyahatnameye (%19,2), en az ise mektuba (%3,9) yer verildiği belirlenmiştir. Diğer ders kitaplarında yer verilen anı, atasözü, biyografi, deyim, öğretici-felsefi metin, söylev ve türkü gibi edebî türlere 10. sınıf tarih ders kitabında yer verilmediği tespit edilmiştir.

Şekil 3 incelendiğinde, 11. sınıf tarih ders kitabında en fazla öğretici-felsefi metin (%23,6) ve özdeyiş türlerine (%23,6); en az ise deyim (%5,9), şiir (%5,9) ve türkü türlerine (%5,9) yer verildiği tespit edilmiştir. Diğer ders kitaplarında yer verilen atasözü, biyografi, mektup ve söylev gibi türlere 11. sınıf tarih ders kitabında yer verilmediği görülmektedir. 12. sınıf tarih ders kitabında en fazla özdeyiş (%41,1) anı (%24,4) ve biyografi (%21,1) türlerine; en az ise atasözü (%1,1), şiir (%1,1) ve

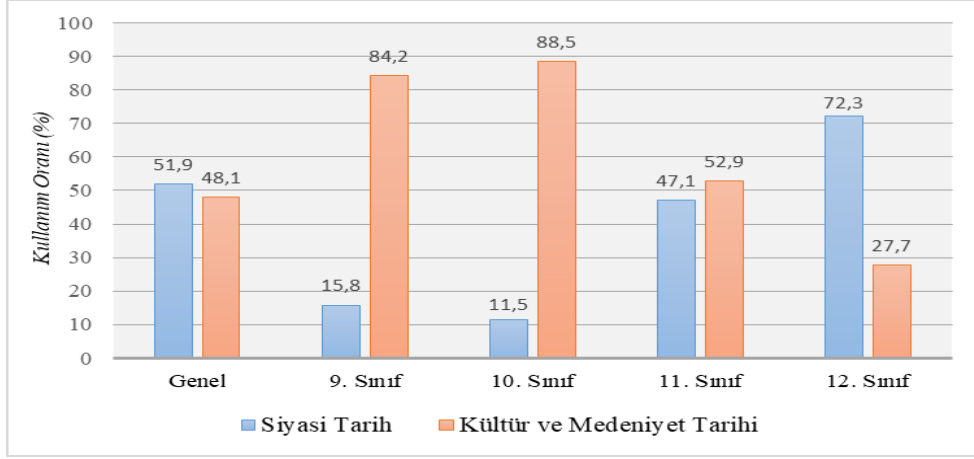
türkü (%1,1) türlerine yer verildiği belirlenmiştir. Aynı zamanda diğer ders kitaplarında yer verilen “öğretici-felsefi metin”, “seyahatname” ve “siyasetname” türlerinin 12. sınıf tarih ders kitabında yer verilmediği görülmektedir. Tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin sınıf düzeylerine göre hangi temalar çerçevesinde ele alınarak kullanıldığına ilişkin bulgular Şekil 4’te gösterilmiştir.

Şekil 4. Tarih Ders Kitaplarındaki Edebî Ürünlerin Temalara Göre Dağılımı

Tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kullanımının tüm sınıf düzeylerinde, beş farklı tema altında toplandığı belirlenmiştir. Şekil 4 incelendiğinde; edebî ürünlerin en fazla “metni tamamlama unsuru olarak edebî ürünler” teması altında kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna karşın “dikkat çekme unsuru olarak edebî ürünler” ve “değerlendirme unsuru olarak edebî ürünler” temalarında edebî ürünlerin daha az oranda kullanıldığı görülmektedir.

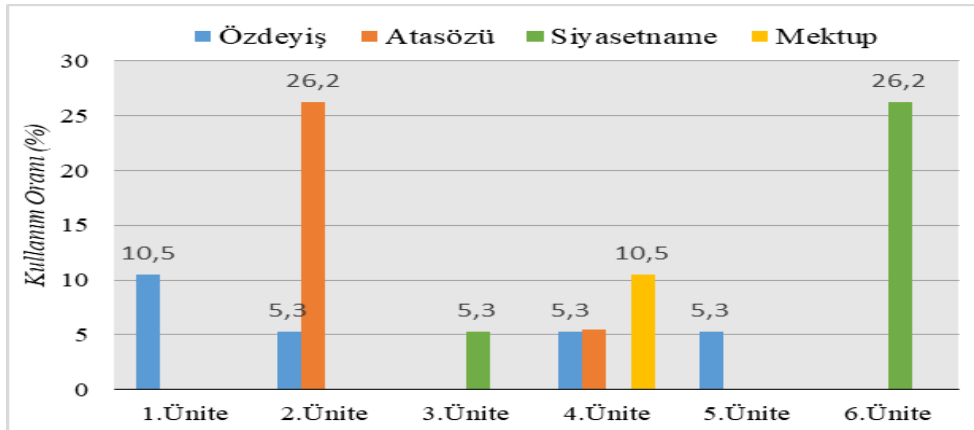
Sınıf düzeyine göre bakıldığında, 9. sınıf ders kitabında, edebî ürünlerin “tartışmayı başlatma unsuru olarak edebî ürünler” temasında (f:10; %52,6) daha fazla kullanıldığı buna karşın, “dikkat çekme unsuru olarak edebî ürünler” ve “değerlendirme unsuru olarak edebî ürünler” temalarında edebî ürünlerin daha az oranda (f:1; %5,3) kullanıldığı görülmektedir. 10. sınıf ders kitabında edebî ürünlerin “metni tamamlama unsuru olarak edebî ürünler” temasında (f:13; %50) daha fazla kullanıldığı, buna karşın “dikkat çekme unsuru olarak edebî ürünler” ve “değerlendirme unsuru olarak edebî ürünler” temalarında edebî ürünlerin daha az oranda (f:1; %3,8) kullanıldığı görülmektedir. 11. sınıf ders kitabında edebî ürünlerin “metni tamamlama unsuru olarak edebî ürünler” temasında (f:9; %52,9) daha fazla kullanıldığı, buna karşın “ek bilgi verme unsuru olarak edebî ürünler” ve “tartışmayı başlatma unsuru olarak edebî ürünler” temalarında edebî ürünlerin daha az oranda (f:1; %5,9) kullanıldığı görülmektedir. Son olarak 12. sınıf düzeyi ders kitaplarında, edebî ürünlerin “ek bilgi verme unsuru olarak edebî ürünler” temasında (f:48; %53,3) daha fazla kullanıldığı, buna karşın “değerlendirme unsuru olarak edebî ürünler” temasında edebî ürünlerin daha az oranda (f:2; %2,2) kullanıldığı ve “dikkat çekme unsuru olarak edebî ürünler” temasında ise hiçbir edebî ürünlere yer verilmediği belirlenmiştir.

Şekil 5. Tarih Ders Kitaplarındaki Edebî Ürünlerin Tarihi Ayrımına Göre Dağılımı

Tarih ders kitapları, tarih biliminin içeriği açısından düşünüldüğünde, “siyasi tarih” ve “kültür ve medeniyet tarihi” olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarih ders kitaplarının bu ayrıma göre analizi sonuçları Şekil 5’te gösterilmiştir. Buna göre, sınıf ayrımı gözetmeksizin yapılan analiz sonucunda, tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin genel olarak siyasi tarih (f:79; %51,9) üniteleri içinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna karşın bütün tarih ders kitaplarında, edebî ürünlerin kültür ve medeniyet tarihi üniteleri içinde %48,1 oranında (f:73) kullanıldığı tespit edilmiştir.

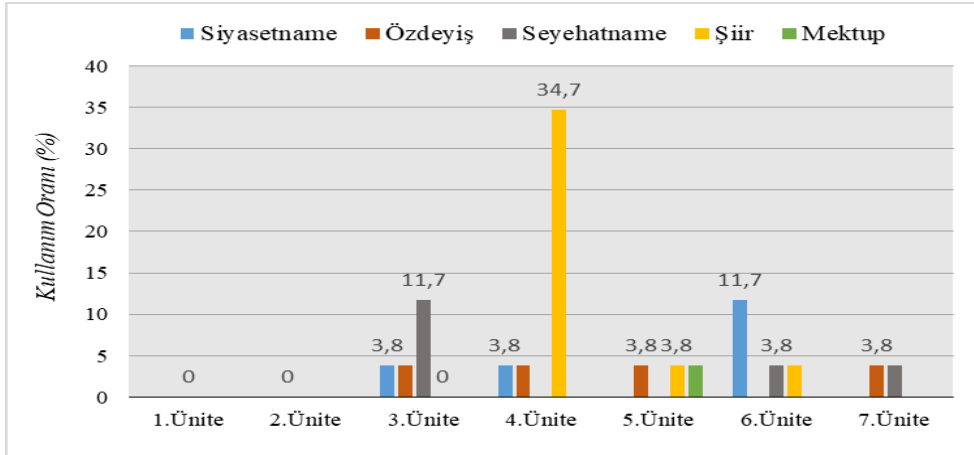
Tarih ders kitaplarındaki “siyasi tarih” ve “kültür ve medeniyet” tarihine ilişkin ünite ve konularda, edebî ürünlerin dağılımı sınıf düzeyine göre farklılık gösterdiği görülmektedir. Buna göre, 9. sınıf ders kitaplarında, kültür ve medeniyet tarihine yönelik ünitelerde (%84,2) edebî ürünlerin daha fazla kullanıldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde 10. sınıf ders kitabında, edebî ürünlerin kültür ve medeniyet tarihine yönelik ünitelerde (%88,5) edebî ürünlerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir. 11. sınıf tarih ders kitabında, bu ayrımın birbirine çok fazla yakın oranda olduğu ve kültür ve medeniyet tarihine yönelik ünitelerde (%52,9) edebî ürünlerin daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Son olarak 12. sınıf tarih ders kitabında ise diğer tarih ders kitaplarından farklı olarak siyasi tarihe yönelik konu ve ünitelerde (%72,3) edebî ürünlerin daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna karşın 12. sınıf tarih ders kitabında, kültür ve medeniyet tarihine ilişkin ünite ve konularda edebî ürünlerin %27,7 oranında kullanıldığı görülmektedir.

Şekil 6. Dokuzuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Edebî Ürünlerin Ünitelere Göre Dağılımı

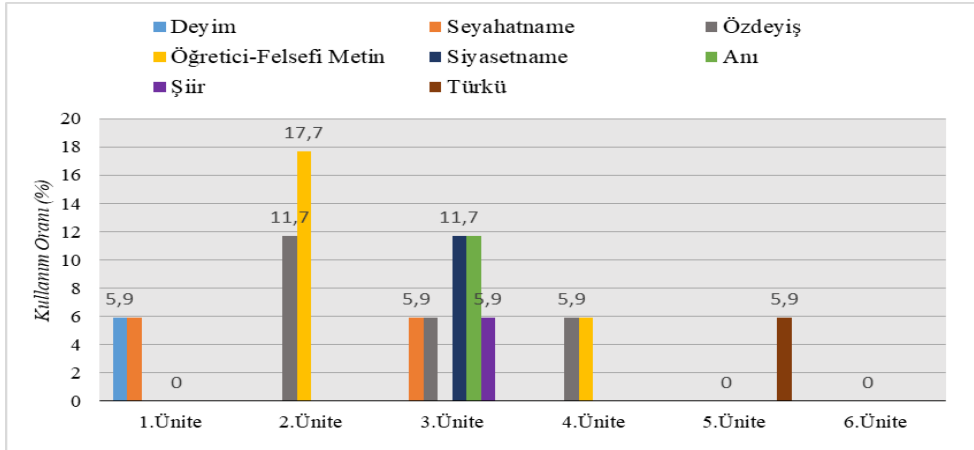
Şekil 6’da 9. sınıf tarih ders kitabında edebî ürünlerin ünitelere göre dağılımı grafiği gösterilmiştir. Buna göre, 9. sınıf tarih ders kitabında atasözü, mektup, özdeyiş ve siyasetname türlerine yer verildiği tespit edilmiştir. 9. sınıf tarih ders kitabında, en fazla kullanılan edebî türler atasözü (f:6; %31,5) ve siyasetname (f:6; %31,5) türleridir. Üniteler açısından bakıldığında, edebî ürünlere en fazla 2. ünite (İnsanlığın İlk Dönemleri) ve 6. ünite (Türklerin İslamiyet’i Kabulü ve

İlk Türk İslam Devletleri) yer verildiği, buna karşın en az ise 3. ünite (Orta Çağ'da Dünya) ve 5. ünite (İslam Medeniyetinin Doğuşu) yer verildiği görülmektedir.

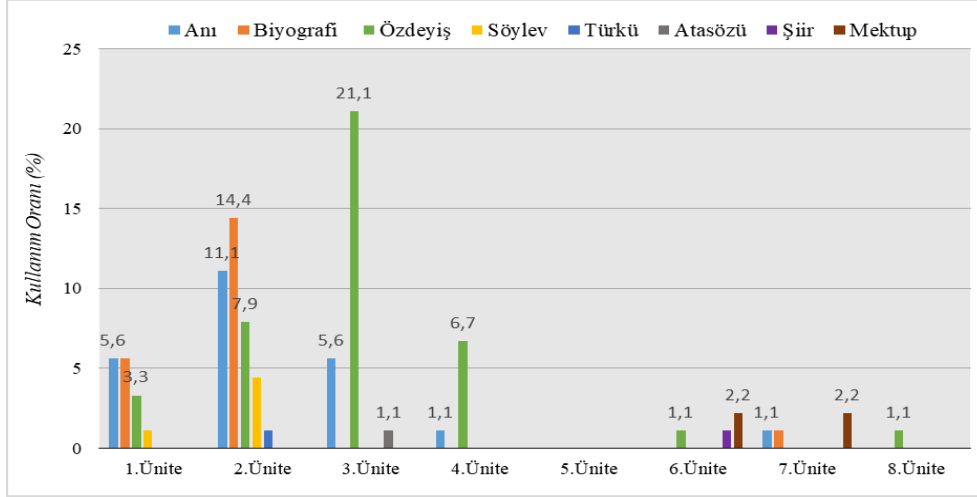
Şekil 7. Onuncu Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Edebî Ürünlerin Ünitelere Göre Dağılımı

Şekil 7'de, 10. sınıf tarih ders kitabında edebî ürünlerin ünitelere göre dağılımı grafiği gösterilmiştir. Buna göre, 10. sınıf tarih ders kitabında seyahatname, mektup, siyasetname, özdeyiş ve şiir türlerine yer verildiği tespit edilmiştir. 10. sınıf tarih ders kitabında, en fazla kullanılan edebî türler; şiir (f:11; %42,3), seyahatname (f:5; %19,3) ve siyasetname (f:5; %19,3) türleridir. Üniteler açısından bakıldığında, edebî ürünlere en fazla 4. ünite (Beylikten Devlete Osmanlı Medeniyeti), buna karşın en az ise 7. ünite (Klasik Çağda Osmanlı Toplum Düzeni) yer verildiği görülmektedir. Ayrıca 10. sınıf tarih ders kitabında 1. ünite (Yerleşme ve Devletleşme Sürecinde Selçuklu Türkiyesi) ve 2. ünite (Beylikten Devlete Osmanlı Siyaseti [1302-1453]) hiçbir edebî ürüne yer verilmediği tespit edilmiştir.

Şekil 8. On Birinci Sınıf Tarih Ders Kitabındaki Edebî Ürünlerin Ünitelere Göre Dağılımı

Şekil 8'de, 11. sınıf tarih ders kitabında edebî ürünlerin ünitelere göre dağılımı grafiği gösterilmiştir. Buna göre, 11. sınıf tarih ders kitabında anı, deyim, öğretici-felsefi metin, özdeyiş, seyahatname, siyasetname, şiir ve türkü türlerine yer verildiği tespit edilmiştir. 11. sınıf tarih ders kitabında, en fazla kullanılan edebî türler; özdeyiş (f:4; %23,5) ve öğretici-felsefi metin (f:4; %23,5) türleridir. Üniteler açısından bakıldığında, edebî ürünlere en fazla 3. ünite (Uluslararası İlişkilerde Denge Stratejisi [1774-1914]) ve 2. ünite (Değişim Çağında Avrupa ve Osmanlı), buna karşın en az ise 5. ünite (Sermaye ve Emek) yer verildiği görülmektedir. Ayrıca 11. sınıf tarih ders kitabında 6. ünite (XIX ve XX. Yüzyılda Değişen Gündelik Hayat) hiçbir edebî ürüne yer verilmediği tespit edilmiştir.

Şekil 9. On İkinci Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Ders Kitabındaki Edebî Ürünlerin Ünitelere Göre Dağılımı

Şekil 9’da 12. sınıf tarih ders kitabında edebî ürünlerin ünitelere göre dağılımı grafiği gösterilmiştir. Buna göre, 12. sınıf tarih ders kitabında anı, atasözü, biyografi, mektup, özdeyiş, söylev, şiir ve türkü türlerine yer verildiği tespit edilmiştir. 12. sınıf tarih ders kitabında, en fazla kullanılan edebî türler; özdeyiş (f:37; %41,2) ve anı (f:22; %24,5) türleridir. Üniteler açısından bakıldığında, edebî ürünlere en fazla 2. ünite (Millî Mücadele) ve 3. ünite (Atatürkçülük ve Türk İnkılabı), buna karşın en az ise 8. ünite (XXI. Yüzyılın Eşiğinde Türkiye ve Dünya) yer verildiği görülmektedir. Ayrıca 12. sınıf tarih ders kitabında 5. ünite (II. Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye ve Dünya) hiçbir edebî ürüne yer verilmediği tespit edilmiştir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Tarih ders kitaplarının edebî ürünler açısından incelendiği bu çalışmanın sonuçlarına göre, sınıf düzeyine göre tarih ders kitaplarında aktarılan konuların içerik ve özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, edebî ürünlerin yetersiz bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Ders kitaplarında edebî ürünlere en fazla 12. sınıf düzeyinde, en az ise 11. sınıf düzeyinde yer verildiği belirlenmiştir. Tarih ders kitaplarında farklı türden edebî ürünlere daha fazla yer verilerek, tarih ile edebîyat arasındaki ilişki daha fazla güçlendirilmelidir (Akbaba, 2019). Tarih öğretiminde edebî ürünlerin bir öğretim materyali olarak kullanılması oldukça önemlidir. Bu yüzden ortaöğretim tarih dersi öğretim programlarında, tarih derslerinde edebî ürünlerin önemi vurgulanmış ve öğretmenlerden derslerinde edebî ürünleri kullanmaları gerektiği belirtilmiştir (Öztaş, 2018).

Araştırma sonuçlarına göre, tarih ders kitaplarının tamamında 12 farklı edebî tür kullanılmıştır. Bu edebî türler; anı, atasözü, biyografi, deyim, mektup, öğretici-felsefi metin, özdeyiş, seyahatname, siyasetname, söylev, şiir ve türkü şeklindedir. Ders kitaplarında en fazla yer verilen türlere bakıldığında; özdeyiş, anı ve biyografinin türlerinin ilk sırada olduğu görülmektedir. Buna karşın deyim, türkü ve öğretici-felsefi metinlere ise daha az yer verildiği belirlenmiştir. Öztaş (2018) yaptığı çalışmada, tarih derslerinde kullanılacak 18 edebî ürün belirlemiştir. Bu edebî ürünler; atasözü, biyografi, deneme, destan, efsane, fıkra, hâtırat, tarihsel hikâye, makale, masal, mektup, menkıbe, roman, seyahatname, söylev, şiir, türkü ve tiyatrodur. Tarih derslerinde kullanılacak edebî ürünlerle kıyaslandığında, bu çalışma ile örtüşen edebî ürünlerin tarih ders kitaplarında yer aldığı söylenebilir. Buna karşın; deneme, destan, efsane, fıkra, tarihsel hikâye, makale, masal, menkıbe, roman ve tiyatro türlerine tarih ders kitaplarında yer verilmemesi oldukça dikkat çekicidir. Özellikle destan, tarihsel hikâye, menkıbe ve roman gibi tarih öğretiminde doğrudan ilişkili edebî ürünlere tarih ders kitaplarında yer verilmemesi büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

Sınıf düzeyleri açısından bakıldığında, edebî ürünlerin ders kitaplarında değişken oranda yer aldığı belirlenmiştir. 9. sınıf tarih ders kitabında atasözü ve siyasetnameye; 10. sınıf tarih ders

kitabında şiir, siyasetname ve seyahatnameye; 11. sınıf tarih ders kitabında öğretici-felsefî metin ve özdeyiş türlerine ve son olarak 12. sınıf tarih ders kitabında ise özdeyiş, anı ve biyografi türlerine daha fazla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. 9. sınıf tarih ders kitabının ilk konuları, tarih biliminin özellikleri ve insanlığın ilk dönemlerindeki tarihsel gelişmeler yer almaktadır. Bu ilk ünite ve konularda yazının doğuşu, kanunların oluşması, ilk göçler ve devletin oluşması gibi içerikler yoğunluktadır (Komisyon, 2019a). 9. sınıf tarih ders kitabının ilk konularında özdeyiş ve atasözlerinin yoğun olması, bu konulara ilişkin öğrencilerin dikkatini çekmenin bu edebî ürünlerle daha kolay olmasından kaynaklanıyor olabilir. Zaten bu konulardaki edebî ürünlerin dikkat çekme unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. 9. sınıf tarih ders kitabında, en çok kullanılan diğer edebî ürün olan siyasetnameler ise ilk Türk-İslam Devletleri tarihine yönelik içeriklerin anlatıldığı 6. ünite de sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu içeriklerin genel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda, Nizamülmülk ve Yusuf Has Hacib'e ait siyasetname türündeki eserlerin bu dönemlere ilişkin olmaları ve bu döneme ilişkin konularda bu edebî ürünlere yer verilmesi anlaşılabilir bir durumdur. Buna rağmen "İlk ve Orta Çağlarda Türk Dünyası" konularının yer aldığı 4. ünite de destan, efsane, şiir, atasözü gibi edebî ürünlere yer verilmemesi oldukça dikkat çekicidir. İlk Türk toplumuna ait kültürel konular aktarılırken bu edebî ürünlerin dayanak olarak kullanılmaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir.

10. sınıf tarih ders kitabının ilk ünitesi Anadolu Selçuklu Devleti siyasi tarihine ve ikinci ünitesi ise Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine yöneliktir. Bu ders kitabının son üniteleri ise Osmanlı Devleti'nin kültür ve medeniyetine ilişkin konulardan oluşmaktadır (Komisyon, 2019b). Özellikle edebî ürünlerin 10. sınıf tarih ders kitabının ilk iki ünitesinde, hiçbir edebî ürüne yer verilmemesi önemli bir eksiklik olarak görülebilir. Buna karşın bu ders kitabında şiirlere özellikle Anadolu ve Osmanlı kültür hayatına ilişkin konularda sıklıkla yer verilmesi, oldukça anlaşılır bir durumdur. Çünkü bu dönemde halk şiirleri, tasavvuf şiiri ve Osmanlı sultanlarının yazmış olduğu şiirler, tarihi kültürel süreçte baskın olarak kendini hissettirmektedir. Osmanlı Devleti'nin duraklama ve gerileme dönemlerine ilişkin ünitelerle başlayan 11. sınıf tarih ders kitabı, Osmanlı Devleti'nin son dönemlerine ilişkin siyasi ve kültür-medeniyet konularına yer verildiği görülmektedir (Komisyon, 2019c). Buna paralel olarak 11. sınıf tarih ders kitabında, özellikle Avrupa tarihine ilişkin konular aktarılırken öğretici-felsefî metin ve özdeyiş türlerine sıklıkla yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Buna karşın, son dönem Osmanlı toplum ve kültür hayatına ilişkin konular aktarılırken sadece anı türüne yer verilmesi, bu konuların birincil kaynaklar üzerinden somutlaştırılması hususunda oldukça yetersizdir. Hâlbuki bu konular aktarılırken özellikle seyahatnameler, günlükler, tarihi romanlar ve biyografilere yer verilmesi, bu konu içeriklerinin daha kolay anlaşılmasını sağlayabilir.

12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabında, ilk olarak Mustafa Kemal'in hayatı ve Millî Mücadeleye yönelik konulara yer verilmiştir. Bu ders kitabının son üniteleri ise 2. Dünya Savaşı ve savaş sonrasında oluşan yeni dünya düzeninin oluşmasına bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal ve kültürel değişim konularına yöneliktir (Çevik, Koç ve Şerbetçi, 2019). 12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabındaki edebî ürünlerin ünite ve konu içerikleriyle uyumlu olduğu yorumu yapılabilir. Bu çalışmada, 12. sınıf ders kitabında daha çok özdeyiş, anı ve biyografi türlerinin yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu edebî ürünlerin özelliklerine bakıldığında, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konuları ile uyumlu olduğu söylenebilir. Çünkü Cumhuriyet Dönemine ilişkin siyasal, toplumsal ve kültürel hayata ilişkin konuları, anı ve biyografi gibi birincil kaynaklar denilen edebî ürünlere dayandırarak aktarmak, bu döneme ilişkin konuların daha iyi kavranmasına neden olabilir. Buna rağmen, Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük konularının yer aldığı 12. sınıf ders kitabında tarihsel hikâye, roman, mektup, seyahatname ve tiyatro gibi edebî ürünlere çok az yer verilmesi, hatta bazılarında hiç yer verilmemesi büyük bir eksiklik olarak görülebilir.

Tarih ders kitaplarında yer alış şekilleri bakımından, edebî ürünlerin tüm sınıf düzeylerinde beş farklı tema şeklinde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu temalar; dikkat çekme unsuru olarak, değerlendirme unsuru olarak, ek bilgi verme unsuru olarak, metni tamamlama unsuru olarak ve tartışmayı başlatma unsuru olarak edebî ürünler temalarıdır. Bu temalar aynı zamanda edebî ürünlerin tarih ders kitaplarındaki kullanım amacı ve işlevi hakkında fikir vermektedir. Bu yönüyle bakıldığında

tarih ders kitaplarında edebî ürünler; öğretimin giriş aşamasında (dikkat çekme unsuru olarak), süreç aşamasında (ek bilgi verme ve metni tamamlama unsuru olarak) ve sonuç aşamasında (değerlendirme unsuru olarak) kullanıldığı söylenebilir. Bunu destekler nitelikte, Öztaş (2018) tarafından yapılan çalışmada, tarih derslerinde edebî ürünlerden konuya uygun olacak şekilde yararlanılması ve edebî ürünlerin kullanımında disiplinler arası bir yaklaşımın benimsenmesi gerektiği üzerinde durulmuştur. Buna ek olarak, edebî ürünlerin tarih derslerini daha zevkli bir hâle getirebileceği ve değişik etkinliklerin yapılabilmesine imkân veren materyaller olarak görüldüğü vurgulanmıştır.

Çalışmanın veri kaynaklarını oluşturan bütün sınıf düzeyindeki tarih ders kitapları açısından bakıldığında, edebî ürünlerin en fazla “metni tamamlama unsuru olarak” kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Metni tamamlama unsuru olarak edebî ürünlerin ders kitaplarının örnek metin, metin ve özdeyiş isimli bölümlerinde yer aldığı belirlenmiştir. Bu bölümlerin ders kitaplarındaki kullanım amacı ve işlevi göz önünde bulundurulduğunda, edebî ürünlerin metni tamamlama unsuru olarak kullanılmasının öğretim süreci açısından uyumlu olduğu söylenebilir. Tarih ders kitabında konu içeriklerinin aktarımında metinler oldukça baskındır. Bu metinler aracılığıyla yoğun ve uzun açıklamalar öğrencilere aktarılmaktadır. Dolayısıyla edebî ürünlerin en fazla metni tamamlama unsuru olarak kullanılması oldukça önemlidir. Bu sayede metinlerin geçmişteki dayanağının kurulması ve birincil kaynaklarla desteklenmesi sağlanmaktadır. Bütün sınıf düzeyindeki tarih ders kitaplarında “dikkat çekme” ve “değerlendirme unsuru” olarak edebî ürünlerin daha az oranda kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu iki temadan biri dersin girişinde öğrencilerin konuya ilişkin dikkatlerini çekmek için, diğeri ise dersin sonunda konunun pekiştirilmesi ve öğrenilen bilgilerin sınanması için edebî ürünlerden faydalanmaya dayalıdır. Dersin girişinde ve sonunda edebî ürünlere daha az yer verilmesi ders kitapları açısından bir eksiklik olarak görülebilir.

Tarih ders kitaplarının genel yapısı düşünüldüğünde, tarih biliminin içeriği kapsamında “siyasi tarih” ve “kültür ve medeniyet tarihi” olarak iki temel ayrıma dayalı konuların ders kitaplarında aktarıldığı söylenebilir. Araştırma sonuçlarına göre, tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin kültür ve medeniyet tarihi ünitelerine kıyasla, siyasi tarih üniteleri içerisinde daha fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle, tarih ders kitaplarında edebî ürünlere daha çok siyasi tarih konuları anlatılırken başvurulduğu söylenebilir. Hâlbuki içerik açısından düşünüldüğünde ister Avrupa olsun ister Türk kültür ve medeniyeti olsun bu konularının aktarımında edebî ürünlerin kullanılması daha uygundur. Çünkü geçmişteki insanların kültürel ve medeniyet bilgileri o dönemde kaleme alınan birincil kaynaklar üzerinden daha somut bir şekilde aktarılabilir. Bu konuların ders kitaplarında aktarımında seyahatnameler, destanlar, efsaneler, romanlar, anılar ve mektupların daha fazla kullanılması beklenmektedir. Özellikle tarih ders kitaplarında anı, mektup ve seyahatnamelere oldukça az yer verilmesi önemli bir eksiklik olarak görülmektedir.

Bu çalışmada 9, 10, 11. tarih ders kitapları ve 12. sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük ders kitabı edebî ürünlerin kullanılması açısından analiz edilmiş ve ortaöğretim tarih ders kitaplarında edebî ürünlerin yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma sonuçlarından hareketle, bu araştırma kapsamında aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- Ortaöğretim tarih ders kitaplarında, edebî ürünlerin sınıf düzeyine ve konuların özelliklerine göre yeterli oranda yer verilmediği görülmektedir. Belirli sınıf düzeylerinde edebî ürünlere daha az yer verilmesi, ders kitaplarının bütünlüğü ve birincil elden kaynakların kullanımı açısından bir yetersizlik oluşturmaktadır. Bu eksikliği ortadan kaldırmak ve tarih öğretimini öğrenciler için daha zevkli ve cazip kılmak adına edebî ürünlere tüm sınıf düzeylerinde, konuların muhtevasıyla doğrudan ilişkili olacak şekilde daha fazla yer verilmesi gereklidir.
- Ortaöğretim tarih ders kitaplarında yer verilen edebî ürünlerin sayısına bakıldığında, edebî ürünlerin çeşitliliği açısından ders kitaplarında kısıtlı oranda edebî ürüne yer verildiği dikkat çekmektedir. Bu yüzden tüm sınıf düzeylerinde edebî ürün çeşitliliği artırılabilir. Özellikle tarih öğretiminde oldukça etkili içerikler sunan tarihsel hikâye, roman, tiyatro, destan, efsane ve menkıbe gibi edebî ürünlere ortaöğretim ders kitaplarında yer verilmelidir.
- Edebî ürünlerin ortaöğretim ders kitaplarındaki yeri açısından ünite veya konulara yönelik metinler içerisinde yeteri kadar verilmesine karşın, giriş ve sonuç aşamasında daha yetersiz

kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu yüzden özellikle dikkat çekme ve dersi değerlendirme boyutlarında daha fazla yer verilmesi önerilmektedir.

- Tarih ders kitaplarındaki içerik, genel olarak siyasi tarih ve kültür ve medeniyet konuları şeklinde iki temel boyutta aktarılmaktadır. Siyasi tarih konularının öğretiminin yanı sıra edebî ürünlere, kültür ve medeniyet konuları kapsamında daha fazla yer verilmesi, bu konuların öğrenilmesinde daha dikkat çekici olabilir.

Yazarların Katkı Oranı

Bu makaleye birinci yazarın %60, ikinci yazarın %40 oranında katkısı vardır.

Çıkar Çatışması

Bu çalışmada çıkar çatışması teşkil edebilecek bir durum yoktur.

Kaynaklar

- Akbaba, B. (2019). 2017 ortaöğretim Tarih dersi 9-11 öğretim programında yer alan ders kitabı yazımında dikkat edilmesi gereken hususların 9. sınıf tarih ders kitabındaki yansımaları. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 1-26.
- Akça, N. (2010). Tarih öğretiminde çok perspektiflilik. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri* içinde (ss. 95-103), İstanbul: Yeni İnsan.
- Akkuş, Z. (2007). *Tarih öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Akyol, Y. (2011). *İlköğretim 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Türk tarihinde yolculuk ünitesinin çocuk edebiyatı ile ilişkilendirilmesinin öğrencilerin empati becerilerine (eğilimlerine) etkisi*. Yüksek lisans tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Alaca, E. (2019). Tarih öğretmeni adaylarına göre tarih öğretimi ve tarih öğretmeni nasıl olmalıdır?. Necdet Hayta, Bahattin Demirtaş Mustafa Can (Ed.), *“Tarihin izinde bir ömür” Prof. Dr. Nuri Yavuz’a armağan* içinde (ss.10-20). Ankara: Berikan.
- Alaca, E. (2017). *Tarih eğitimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi.
- Ata, B. (2000). Tarih öğretiminde bir araç olarak tarihi romanlar. *Türk Yurdu*. 153-154, 158-165.
- Ata, B. (2001). Çanakkale savaşlarını nasıl öğreteceğiz. *Türk Yurdu*, 21(164), 23-29.
- Bogdan, R. C. and Biklen, S. K. (1992). *Qualitative research for education: An introduction to theory and methods*. (2nd ed.). London: Allyn and Bacon.
- Çencen, N. (2010). *11. Sınıf Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde Tarih öğretmenlerinin “edebî ürün” kullanımına ilişkin görüşleri*. Doktora tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çençen, N. ve Berk Akça, N. (2014). Ortaöğretim T. C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersinde “şiir kullanımına” ilişkin öğretmen görüşleri. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 3(1), 1-23.
- Çevik, A., Koç, G. ve Şerbetçi, K. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük 12 ders kitabı*. (2. Baskı), Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 6928.

- Çifçi, T. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihi romanların kullanımının öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demir, S. B. (2011). *Sosyal Bilgiler öğretim programına göre tasarlanmış hikâyelerin etkililiği*. Doktora tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demircioğlu, İ. H. (2005). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar*. Ankara: Anı.
- Dolmaz, M. (2018). Sosyal Bilgiler öğretiminde tarihsel roman kullanımına yönelik öğrenci görüşleri. *TÜBAD*, 3(1), 54-67.
- Erdoğan, N. (2007). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde resimlendirilmiş öykülerin tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine etkisi*. Yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erol, K. (2012). Tarih-edebiyat ilişkisi ve tarihî romanların tarih öğretimine katkısı. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(2), 59-70.
- Gençtürk, M. (2005). *Tarih öğretiminde biyografi kullanımı*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi kuramsal ve pratik bilgiler*. Ankara: Siyasal.
- Güven, İ., Bıkmaz, B., İşcan, D. C. ve Keleşoğlu, S. (2014). *Tarih öğretimi: Kuram ve uygulama*. Ankara: Pegem Akademi.
- Güzelküçük, Ş. ve Türkyılmaz, M. (2020). Masal kitaplarında yer alan korku ve şiddet öğeleri. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 859-878. DOI: 10.31592/aeusbed.660697.
- Kart, Ö. (2002). *Eski Türk Destanlarının tarih öğretimindeki yeri ve kullanımı*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Keskin, S. (2008). *Romanlarla tarih eğitimi ve öğretimi*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Komasyon, (2019a). *Ortaöğretim Tarih 9 ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 7073.
- Komasyon, (2019b). *Ortaöğretim Tarih 10 ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 6740.
- Komasyon, (2019c). *Ortaöğretim Tarih 11 ders kitabı*. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: 7074.
- Köksal, H. (2010). Tarih öğretiminde epik şiirlerin kullanılması. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde* (ss. 252-258). İstanbul: Yeni İnsan.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim Tarih Dersi (9, 10 ve 11. Sınıflar) Tarih dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 05.02.2020).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018c). *Ortaöğretim Türk Kültür ve Medeniyet Tarihi dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 05.02.2020).
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2007). *Ortaöğretim 9. sınıf Tarih dersi programı*. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_9.pdf

- Millî Eğitim Bakanlığı. (2008). *Ortaöğretim 10. sınıf Tarih dersi programı*. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_10.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2009). *Ortaöğretim 11. sınıf Tarih dersi öğretim programı*. Ankara. http://etarih.com/tarih/mufredat/Programlar/tarih_11.pdf
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018b). *Ortaöğretim T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük dersi öğretim programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 05.02.2020).
- Özkan, S. ve Gevenç, S. (2017). Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde fıkraların kullanımının akademik başarıya etkisi. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 6(17), 315-333.
- Öztaş, S. (2002). Tarih eğitiminde menkıbelerin yeri ve önemi. *Türk Yurdu*, 22(175), 68-72.
- Öztaş, S. (2018). Tarih derslerinde bir öğretim materyali: Edebî ürünler. *Rumeli'de Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 11(27), 27-41.
- Öztürk, A. (2002). *Tarih öğretiminde tarihi romanların kullanılması*. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Öztürk, C., Keskin, C. S. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde edebî ürünler ve yazılı materyaller*. Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, Ç. (2007). Coğrafya öğretiminde edebî ürünlerin kullanımı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24, 70-78.
- Öztürk, İ. H. (2011). Tarih öğretmeni eğitiminde tarihsel romanların kullanımı: Bir eylem araştırması. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 12(4), 277-301.
- Safran, M. (1993). Değişik öğrenim basamaklarında tarih dersine ilişkin tutumlar üzerine bir araştırma. *Eğitim Dergisi*, (4), 35-40.
- Safran, M. ve Ata, B. (2003). Öğrencilerin Tarih metinlerinden anlam çıkarmalarına yönelik araştırmalara bir bakış. C. Şahin (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Sosyal Bilgiler içinde* (ss. 339-353.). Ankara: Gündüz Eğitim.
- Sarıçelik, K. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (1774 Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'na kadar)*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sarıköse, B. (2002). *Tarih öğretiminde menkıbe ve olağanüstü olayların yeri ve kullanımı (Selçuklu ve Osmanlı tarihinden örnekler çerçevesinde)*. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Sarıköse, B. (2011). Tarih öğretiminde menkıbelerin kullanılması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 26, 311-321.
- Şimşek, A. (2004). İlköğretim okulu Sosyal Bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde hikâye anlatım yönteminin etkililiği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 495-509.
- Şimşek, A. (2006a). Bir Öğretim materyali olarak tarihsel romana yönelik öğrenci ve öğretmen görüşleri. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 5(4), 73-81.
- Şimşek, A. (2006b). Tarihsel romanın eğitimsel işlevi. *Bilgi Dergisi*, 37, 65-80.

- Şimşek, A. (2006c). İlköğretim Sosyal Bilgiler dersinde tarihsel hikâyeye yönelik öğrenci görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26(1), 187-202.
- Şimşek, A. (2010a). Tarih öğretiminde tarihsel hikâye ve roman. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde* (ss. 264-271). İstanbul: Yeni İnsan.
- Şimşek, A. (2010b). Tarih öğretiminde destanlar ve efsaneler. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir? Tarih öğretmenleri için özel öğretim yöntemleri içinde* (ss. 258-263). İstanbul: Yeni İnsan.
- Şimşek, A. (2015). Sosyal Bilgiler dersinde bir öğretim materyali olarak edebî ürünler. M. Safran (Ed.), *Sosyal Bilgiler öğretimi içinde* (ss. 389-412). Ankara: Pegem Akademi.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Tokcan, H. (2010). Sosyal Bilgiler ve edebiyat. H. Tokcan (Ed.), *Sosyal Bilgilerde sözlü ve yazılı edebiyat incelemeleri içinde* (1-24). Ankara: Pegem Akademi.
- Top, M. (2009). *İlköğretim 8. sınıf T.C. İnkılap tarihi ve Atatürkçülük dersinin öğretiminde edebî ürünlerin kullanımının öğrenci başarısına etkisi*. Yüksek lisan tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanma durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 85-99.
- Ulusoy, M. (2017). İlkokul öğrencilerinin resimli çocuk kitaplarını sözlü olarak anlatma becerilerinin değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(1), 29-43.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (Yedinci Baskı). Ankara: Seçkin.

Extended Abstract

Introduction

History lessons are generally based on the transfer of some abstract information about the distant past to the students, and a teaching based on verbal-straight narration is generally adopted. This situation brought about consequences such as developing a negative attitude towards the course on the grounds that history lessons are boring and do not appeal to students' feelings of curiosity (Alaca, 2019; Demircioğlu, 2005; Safran, 1993; Safran ve Ata, 2003). The use of literary works as a teaching material in history lessons is among the most important materials that will eliminate the aforementioned irrelevance (Öztaş, 2018). In teaching history; many literary works such as proverbs, biographies, essays, epics, legends, anecdotes, memories, historical stories, articles, tales, letters, legends, novels, travel books, speeches, poems, folk songs, theaters can be used.

The aim of this study is to determine the use of literary works in secondary education history textbooks. Within the framework of this purpose, the sub-objectives of the research are as follows:

- What is the general distribution of literary works by grade level in secondary education history textbooks?
- Which literary works are included in the secondary education history textbooks?
- How is the use of literary genres in secondary education history textbooks according to grade level?
- What are the usage themes of literary works in secondary education history textbooks?
- How are the use of literary works in the units of political history and culture and history of civilization in secondary education history textbooks?

Method

This research was conducted according to the document analysis which is one of the qualitative research methods. In general, document review covers "the analysis of written materials that contain information about the phenomenon or facts that are aimed to be researched" (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). In this research, the ways of presenting literary works in current History textbooks and the rates of giving according to their types were examined.

The data sources of the study consist of History textbooks that the Ministry of National Education, Board of Teaching and Education accepted as an educational tool in 2018 and 2019. In order to determine the usage cases of literary works in history textbooks, firstly the "Textbook Analysis Form" was created by the researchers. The data processed in the textbook analysis form developed specifically for the research were coded independently by the researchers in order to prevent data loss. At the last stage of the data collection process, the encoded data were categorized and transformed into graphics.

During the data analysis process, five themes emerged regarding the use of literary works in History textbooks. The process of collecting and analyzing information to ensure the validity of the research is explained in detail. Since the reliability of the content analysis depends largely on the coding process, it is the most important issue to determine the categories and to define them clearly (Tavşancıl and Aslan, 2001, p. 80). Therefore, in this study, the data on how often the specified categories are addressed in the textbooks were recorded and explained in the data analysis process.

Findings

It was determined that literary works were included in the history textbooks at the 12th grade (59.2%) at the most, and at the 11th grade (11.2%). In addition to these, it is seen that at the 9th grade, literary works were included at a rate of 12.5% (f: 19), while at the 10th grade level 17.1% (f: 26) were included. A total of 12 different literary genres were used in all history textbooks. These literary

genres; memory (f: 24; 15.8%), proverb (f: 7; 4.6%), biography (f: 24; 12.5%), idiom (f: 1; 0.7%), letter (f: 7; 4.6%), didactic-philosophical text (f: 4; 2.6%), aphorism (f: 50; 32.9%), travelogue (f: 7; 4.6%), politics (f: 13; 8.6%), discourse (f: 5; 3.2%), poetry (f: 13; 8.6) and folk songs (f: 2; 1.3%).

History textbooks are divided into two as "political history" and "history of culture and civilization" when considered in terms of the content of the science of history. It has been determined that literary works are generally used in political history (f: 79; 51.9%) units in history textbooks. On the other hand, in all history textbooks, it was determined that literary works were used in culture and civilization history units at a rate of 48.1% (f: 73). It is seen that the distribution of literary works in the units and subjects related to the history of "political history" and "culture and civilization" in the history textbooks varies according to the grade level. Accordingly, it was determined that literary works were used more in 9th grade textbooks and units (84.2%) for the history of culture and civilization.

Conclusion, Discussion and Recommendations

According to the results of this study, in which history textbooks are examined in terms of literary works, considering the content and characteristics of the subjects covered in history textbooks according to grade level, it is seen that literary works are insufficiently included. It has been determined that flow rate products are included in the textbooks at the 12th grade at most and at the 11th grade at the least. The relationship between history and literature should be further strengthened by including more different types of literary works in history textbooks (Akbaba, 2019). According to the results of the research, 12 different literary genres were used in all history textbooks. On the other hand, it was determined that idioms, folk songs and didactic-philosophical texts are used less. Öztaş (2018) identified 18 literary works that can be used in history lessons. These literary works; proverb, biography, essay, epic, legend, anecdote, memoir, historical story, article, tale, letter, legend, novel, travelogue, discourse, poem, folk song and theater.

When compared with the literary works that can be used in history lessons, it can be said that the literary works that coincide with this study are included in the history textbooks. However; It is remarkable that the genres of essays, epics, legends, anecdotes, historical stories, articles, epic, tales, novels and theater are not included in history textbooks. In this study, 9, 10, 11th history textbooks and 12th grade the Republic of Turkey Revolution History and Kemalism textbooks have been analyzed in terms of the use of literary. Based on the results of the study, the following suggestions were made within the scope of this research:

- It is seen that the secondary education history textbooks do not sufficiently include literary works according to the class level and the characteristics of the subjects. Less use of literary works at certain grade levels creates an inadequacy in terms of the integrity of the textbooks and the use of primary sources.
- The variety of literary works can be increased at all grade levels. Literary works such as historical stories, novels, theater, epic, legend and legend, which offer highly effective contents especially in history teaching, should be included in secondary education textbooks.
- In terms of the place of literary works in secondary education textbooks, although they are given enough in the texts for units or subjects, it has been determined that they are used less in the introduction and conclusion stages. Therefore, it is recommended to include more attention especially in the dimensions of drawing attention and evaluating the lesson.
- The content in history textbooks is generally conveyed in two basic dimensions as political history and culture and civilization issues. In addition to the teaching of political history subjects, giving more place to literary works within the scope of culture and civilization issues may be more remarkable in learning these subjects.